

BRONZOVÉ PREDMETY Z DOBY RÍMSKEJ V TVARE ŠPARGLE

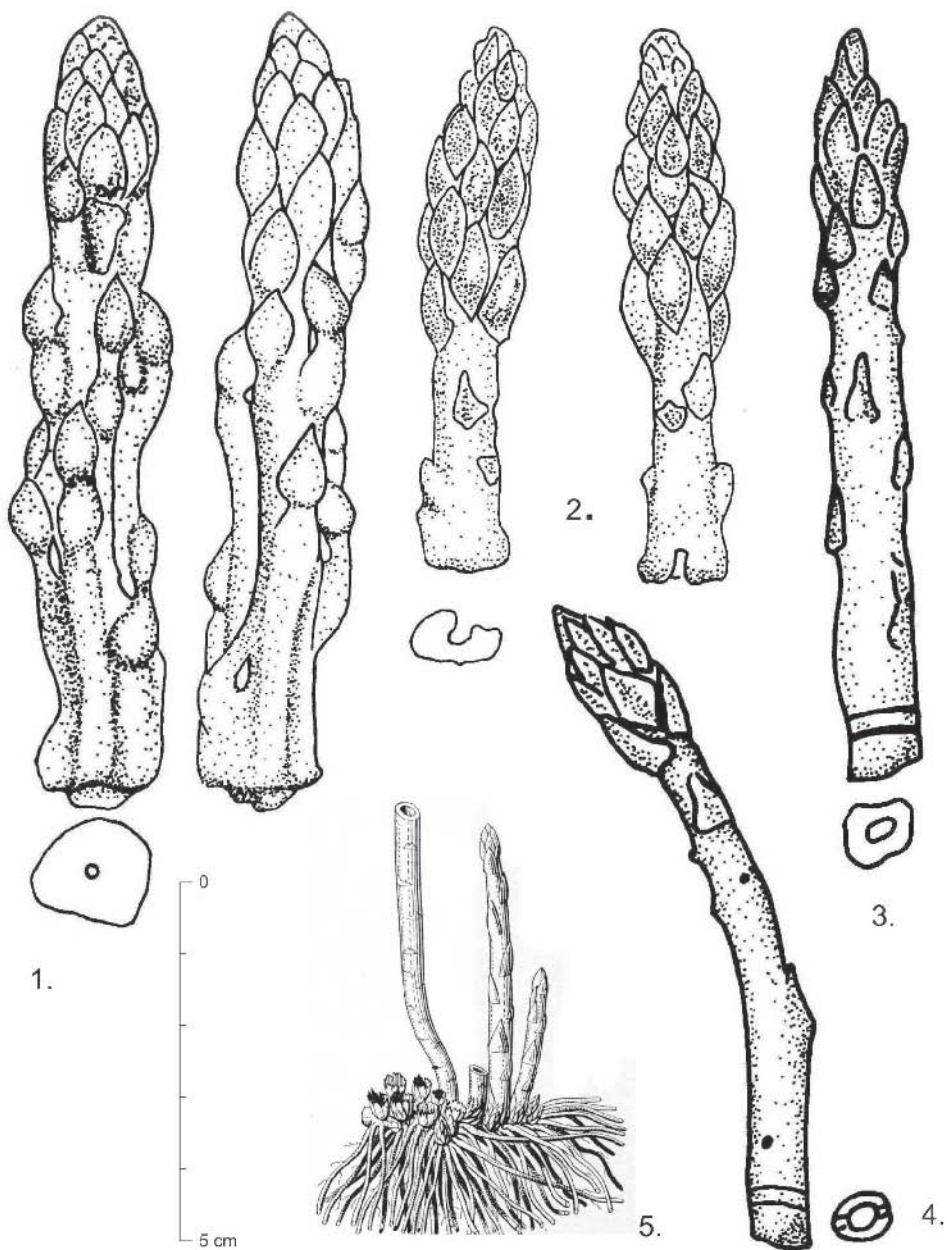
IVANA KVETÁNOVÁ

Počas 50-tych rokov, keď sa v priestoroch Slovenského národného múzea v Bratislave na Vajanského nábreží budovala samostatná expozícia venovaná dobe rímskej, sa dostali do archeologických zbierok SNM viaceré predmety z múzea v Komárne (pôvodne Podunajské múzeum, dnes Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska). Takto získané predmety (uložené v SNM-Archeologickom múzeu) dodnes tvoria tzv. *Komárňanskú zbierku*. Medzi prevzatými exemplármi boli dva bronzové predmety, ktoré L. Kraskovská označila ako „*bronzové okrasy s nadstavcom v tvare stromu*“ (Kraskovská 1986, 116, č. kat. 15, 16, obr. 10: 5). Ďalšie predmety rovnakého tvaru sa dodnes nachádzajú v zbierkach Múzea maďarskej kultúry a Podunajska v Komárne (Kvetánová 2002, 70–71, č. kat. 60, 61). Bronzové okrasy svojím tvarom nápadne pripomínajú špargľu (asparagus lekársky, *Asparagus officinalis* L.). Majú tvar výhonkov (podzemných listových lodýh) špargle s typickými malými lístkami tzv. fylokládiami (obr. 1, 2, 3).

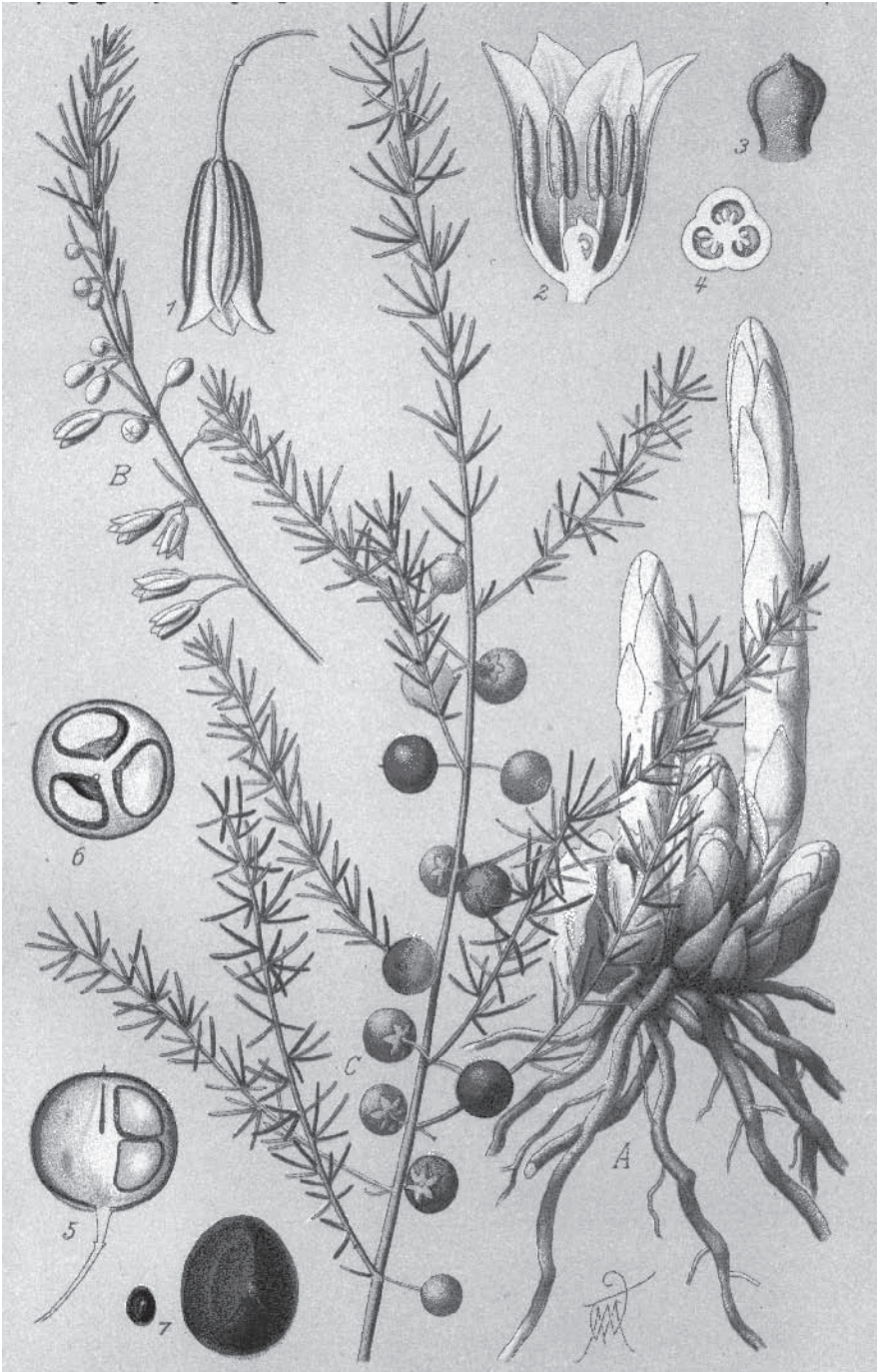
Výskyt a pestovanie asparágu je doložený v starovekom Grécku a Ríme. Gréci, ktorí pripisovali asparágovému výhonku význam rodinného amuletu. Pestovali *Asparagus acutifolius*, druh s typickými špicatými lístkami, ktorý sa odlišuje od dnes pestovaných druhov. V dobe rímskej potvrdzujú pestovanie a konzumáciu zmienky u antických autorov Plínia, Cata, Columella, či Palladia (Körber-Grohne 1987, 254; Kresánek – Krejča 1977, 110–111). Cato sa zmieňuje o rastline, s názvom *corrunda*, pestovanej kvôli výhonkom – *asparagi* (Kresánek – Krejča 1977, 110–111). Rimania pestovali už spomínaný *asparagus acutifolius* i druh asparágu, ktorý možno stotožniť s niektorým zo súčasných druhov. Podľa toho, ako veľmi bola špargľa obľúbená v centrálnych oblastiach Rímskej ríše, možno taktiež uvažovať o jej rozšírení v provinciách. Žiaľ, chýbajú archeobotanické nálezy, ktoré by konzumáciu tejto rastliny dokázali aj v severnejšie ležiacich provinciách (Körber-Grohne 1987, 254).

Predpokladá sa, že predmety boli vyrobené pomocou techniky strateného vosku, kedy bol predmet prvotne vymodelovaný z vosku. Lístky (fylokládia) špargle sú však veľmi prirodzene modelované, čo vedie k úvahám o inom postupe výroby odliatkov. Samotná špargľa mohla byť obalená hlinou. Takto zhotovená hlinená forma sa nechala vypáliť. Keď bolo jadro z organického materiálu úplne spálené, vzniknutú dutú časť vyplnili roztaveným bronzom (Franken 1996, 168, č. 224, obr. 343, č. 225, obr. 342b, c).

Keďže všetky spomínané predmety v tvare špargle pochádzajú pôvodne z múzea v Komárne, možno uvažovať o ich rovnakej proveniencii. Pravdepodobným miestom nálezu bolo okolie Komárna (Iža-Leányvár, či Brigetio), odkiaľ zrejme pochádza väčšina nálezov rímskej zbierky múzea. Obe bronzové špargle zo SNM - Archeologického múzea v Bratislave sú v porovnaní s exemplármi z múzea v Komárne členitejšie a hrubšie. Príbuzné nálezy pripomínajúce špargľu sú uložené i v Rímsko-germánskom múzeu v Kolíne nad Rýnom. Majú identický tvar, avšak sú o niečo dlhšie. Tvarová rozdielnosť jednotlivých kusov by mohla zároveň potvrdzovať už spomínaný výrobný postup s použitím špargle.

Obr. 1 Bronzové predmety v tvare špargle: 1-2 Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum; 3-4 Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska, Komárno; 5. špargľa – *Asparagus officinalis* L.

Obr. 2 Špargla alebo *Asparagus officinalis* L.

U všetkých menovaných predmetov chýbajú nálezové okolnosti, čo značne sťažuje ich interpretáciu. Ich spoločným znakom sú otvory na spodnej strane predmetu. Do otvoru sa dala vsadiť čepeľ, hrot alebo iný predmet. Funkčne teda mohli slúžiť ako rúčky nožíkov alebo iných nástrojov.

Štyri bronzové predmety pripomínajúce špargľu sme sa pokúsili predstaviť vo svetle blízkych analógií. Poukazujú na bohatšie uplatnenie plastík v dobe rímskej, kedy neslúžili výlučne estetickým účelom, ale mohli zároveň plniť i praktickú funkciu. Napokon, antiika bola príznačná širokým využitím bronzových dekorácií na nábytku, dverách, vozoch a iných predmetoch dennej potreby.

Opis nálezov

1. Predmet v tvare špargle

Miesto nálezu: okolie Komárna / Brigétio (?)

Datovanie: 1. – 4. storočie

Materiál: bronz

Rozmery: dĺžka 11,2 cm, $\emptyset$ asi 2,2 cm

Evid. č.: R 311

Literatúra: Kraskovská 1986, s. 116, č. 15, obr. 10: 5

Bronzový predmet s členitými, nepravidelnými výstupkami koncentrovanými najmä v jeho hornej časti. V spodnej časti sa nachádza otvor s pozostatkami železa ($\emptyset$ 0,2 cm). Povrch pokrytý bledozelenou patinou, nesie stopy opotrebovania.

Nálezové okolnosti: neznáme

Uloženie: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava

2. Predmet v tvare špargle

Miesto nálezu: okolie Komárna / Brigétio (?)

Datovanie: 1. – 4. storočie

Materiál: bronz

Rozmery: dĺžka 8,5 cm, $\emptyset$ asi 1,7 cm

Evid. č.: R 310

Literatúra: Kraskovská 1986, s. 116 č. 16

Bronzový predmet s členitými, nepravidelnými výstupkami koncentrovanými najmä v jeho hornej časti. V spodnej časti sa nachádza otvor, ktorý je sčasti odlomený ($\emptyset$ 0,5 cm). Menej výrazné výčnelky svedčia o opotrebovaní predmety.

Nálezové okolnosti: neznáme

Uloženie: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava

3. Predmet v tvare špargle

Miesto nálezu: okolie Komárna / Brigétio (?)

Datovanie: 1. – 4. storočie

Materiál: bronz

Rozmery: dĺžka 8,9 cm, $\emptyset$ asi 1,2 cm

Evid. č.: II 4586

Literatúra: nepublikované

Bronzový predmet s členitými, nepravidelnými výstupkami koncentrovanými najmä v jeho hornej časti. Predmet je oblúkovite zohnutý a dolu ukončený dvojicou rytých línií. Zospodu, na kruhovej ploche odlomenej časti vidieť výplň odlišným kovom.

Nálezové okolnosti: neznáme

Uloženie: Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska, Komárno

4. Predmet v tvare špargle

Miesto nálezu: okolie Komárna / Brigétio (?)

Datovanie: 1. – 4. storočie

Materiál: bronz

Rozmery: dĺžka 8,3 cm, ø asi 0,7 cm

Evid. č.: II 4617

Literatúra: nepublikované

Bronzový predmet s členitými, nepravidelnými výstupkami koncentrovanými najmä v jeho hornej časti. Predmet je oblúkovite zohnutý a dolu ukončený dvojicou rytých línií. Na kruhovej ploche odlomenej časti možno vidieť výplň odlišným kovom (železo?).

Nálezové okolnosti: neznáme

Uloženie: Múzeum maďarskej kultúry a Podunajska, Komárno

Obr. 3 Špargľa dnes

POZNÁMKY

- Príspevok vznikol za podpory Slovenského historického ústavu v Ríme, pri Trnavskej univerzite v Trnave.
- Za odbornú pomoc a konzultácie ďakujem Ing. E. Hajnalovej, DrSc.

LITERATÚRA

FRANKEN, N. 1996: Die antiken Bronzen im Römisch-Germanischen Museum Köln. KJb. 29, s. 7–203.

KÖRBER-GROHNE 1987: Nutzpflanzen in Deutschland. Kulturgeschichte und Biologie. Stuttgart.

KRASKOVSKÁ, L. 1986: Rímske pamiatky z okolia Komárna. Zbor. SNM 80, Hist. 26, Bratislava, s. 113–134.

KRESÁNEK, J. – KREJČA, J. 1977: Atlas liečivých rastlín a lesných plodov. Bratislava, s. 110–111.

KVETÁNOVÁ, I. 2002: Rímska bronzová plastika v zbierkach slovenských múzeí. Diplomová práca. Trnavská univerzita v Trnave. Trnava.

MICHALEC, Z. 1977: Člověk a rostliny. Praha.

NOVÁK F. A. 1961: Vyšší rostliny. Tracheophyta. Praha.

SPARGELFÖRMIGE BRONZEGEGENSTÄNDE AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT

IVANA KVETÁNOVÁ

Während der 1950er Jahre, als im Slowakischen Nationalmuseum in Bratislava die Exposition über die römische Kaiserzeit aufgebaut worden ist, gelangten in Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum mehrere Gegenstände aus dem Museum in Komárno (ursprünglich Museum des Donaugebietes, heute Museum der ungarischen Kultur und des Donaugebietes). Die derartig erworbenen Gegenstände bilden bis heute

die sog. Komárno-Sammlung. Unter den übernommenen Exemplaren waren auch zwei Bronzegegenstände, die man in der publizierten Literatur nicht identifizieren konnte (Kraskovská 1986, 116, č. kat. 15, 16, obr. 10: 5). Weitere Gegenstände von identischer Form befinden sich bis heute in den Sammlungen des Museums der ungarischen Kultur und des Donaugebietes in Komárno (Kvetánová 2002, 70–71, č. kat. 60, 61). Die bronzenen Zierstücke erinnern mit ihrer Gestalt auffallend an Gemüsespargel (*Asparagus officinalis* L.). Sie haben die Form von Spargeltrieben (unterirdischen blattartigen Zweigen) mit typischen kleinen Seitensprossen – Phyllokladien.

Das Vorkommen und der Anbau vom Spargel sind in antikem Griechenland und Rom belegt. Den Spargelanbau sowie die Konsumation in der römischen Kaiserzeit bestätigen auch Erwähnungen bei den antiken Autoren Plinius, Cato, Columella oder Palladius (Körber-Grohne 1987, 254; Kresánek – Krejča 1977, 110–111). Cato erwähnt eine Pflanze namens *corrunda*, angebaut wegen ihren Trieben – *asparagi* (Kresánek – Krejča 1977, 110–111). Die Griechen und Römer haben die Art *Asparagus acutifolius* angebaut sowie eine andere, die man mit einer von den heutigen Spargelarten identifizieren kann. Auf Grund der Tatsache, wie hochbeliebt der Spargel in zentralen Teilen des Römischen Reiches war, kann man ebenfalls über dessen Verbreitung in Provinzen nachdenken. Es fehlt leider an archäobotanischen Funden, welche die Konsumation dieser Pflanze auch in den nördlicher gelegenen Provinzen bestätigen würden (Körber-Grohne 1987, 254).

Die Gegenstände wurden vermutlich mit der Technik des Wachsausschmelzverfahrens (Guss in verlorene Form) hergestellt, wo der Gegenstand zuerst aus Wachs modelliert war. Die Spargelblätter sind jedoch äußerst naturgemäß modelliert, was zu Erwägungen über ein anderes Verfahren bei der Herstellung der Abgüsse anregt. Der Spargel selbst konnte mit Lehm umhüllt sein und die derartig gemachte Lehmform ließ man ausbrennen. Wenn der Kern aus organischem Material völlig abgebrannt war, hat man den dadurch entstandenen Hohlraum mit geschmolzener Bronze gefüllt (Franken 1996, 168, Nr. 224, Abb. 343, Nr. 225, Abb. 342 b, c).

Da alle die erwähnten spargelförmigen Gegenstände ursprünglich aus dem Museum in Komárno stammen, kann man bei ihnen dieselbe Herkunft voraussetzen. Der vermutete Fundort war die Umgebung von Komárno (Iža-Leányvár oder Brigetio). Verwandte Funde erinnernd an Spargel sind auch im Römisch-Germanischen Museum in Köln deponiert. Sie haben eine identische Form, doch sie sind um etwas länger. Die Variabilität in der Gestalt von einzelnen Stücken könnte gleichzeitig auch das oben erwähnte Herstellungsverfahren mit Verwendung von richtigem Spargel bestätigen.

Bei den Gegenständen fehlen die Fundumstände, wodurch ihre Interpretation beträchtlich erschwert wird. Deren gemeinsames Merkmal sind die Öffnungen auf der Unterseite. In die Öffnung könnte man eine Klinge, Spitze oder einen anderen Gegenstand einsetzen. Mit Rücksicht auf die Funktion konnten sie also als Griffe von Messern oder anderen Werkzeugen dienen.

Bemerkung: Für die fachliche Hilfe danke ich Ing. E. Hajnalová, DrSc.